

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

בלק

(חלק כח שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וחמש לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת בלק, י"טו תמוז, ה'תשפ"ה (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2025
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY®
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

בלק ב

רמב"ן, רלב"ג ועוד) פירשו את התיבות „מראש צורים אראנו” כפשוטן – שבלעם עמד אז על פסגת ההר („ראש צורים”), ומשם ראה את בני ישראל („אראנו”), ובראותו אותם החל לשבחם, „הן עם לבדד ישכון גו”.

אך רש"י העתיק בפירושו את התיבות, „כי מראש צורים אראנו” ופירש (על-דרך המבואר במדרש⁶): „אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו על-ידי אבות ואמהות”.

ואינו מובן כלל: למה שבק רש"י הפירוש הפשוט של „מראש צורים אראנו”⁸ ופירש תיבות אלו על-פי דרש⁹?

ב. במפרשים¹⁰ אמנם נתבאר, שלפי הפירוש הפשוט קשה – במה נוגע כאן להודיענו המקום שבו עמד בלעם

א. כבר נתבאר בכמה מקומות, שענינו של פירוש רש"י על התורה הוא לפרש פשוטו של מקרא (כמו שכתב רש"י בכמה מקומות בפירושו¹). ובמקומות שבהם רש"י מביא „אגדה”, הרי הטעם לזה הוא – כדברי רש"י עצמו²: „ואני לא באתי אלא (לפשוטו של מקרא ו)לאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו”.

כלומר, רש"י אינו מביא דברי אגדה אלא (א) כאשר יש קושי בפשט המקרא הדורש יישוב (ב) וה„אגדה (אכן) מיישבת דברי המקרא”;

משא”כ במקומות שבהם המקרא יכול להתפרש כפשוטו ממש, בלי כל קושיא בדבר, אין רש"י מביא „אגדה” (אפילו לא אגדה ההולמת היטב את לשון המקרא „דבר דבור על אופניו”).

ועפ”ז עולה תמיהה גדולה בנוגע לפסוק בפרשתנו, שבו מוצאים אנו כי (רוב) הפשטנים פירושוהו כפירושו הפשוט, ורש"י דוקא בחר לפרשו (לכאורה) על-פי דרש!

בין הדיבורים הראשונים שדיבר בלעם בשבחם של ישראל מופיע הפסוק³ „כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו הן עם לבדד ישכון גו”⁴. הפשטנים⁴ (אבן עזרא⁵, רשב”ם,

6 תנחומא פרשתנו יב. במדבר פ”כ, יט. זהו פרשתנו רי, ב. וראה לקמן סעיף ג ובהערות שם. 7 ולהעיר מהקדמת רש"י לשה”ש: אין לך מקרא יוצא מידי פשוטו ומשמעו ואע”פ שדברו הנביאים דבריהם בדוגמא צריך ליישב הדוגמא על אופניו ועל סדרה.

8 ודוחק לומר שהוא לתרץ הכפל „מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו” – כי בלעם דיבר במליצה ושיר כו’ שבזה רגיל לכפול הענין במלות שונות. אבל ראה לקו”ש ח”ג ע’ 78 הערה 4. לקו”ש חל”א ע’ 79 ואילך.

9 ראה גם בחיי כאן: על דרך הפשט הוא המקום הגבוה כו’ ועל דרך הדרש צורים אלו האבות כו’.

10 פי’ מהרז”ו לבמדבר שם.

1) בראשית ג, ח, שם, כד. ובריבוי מקומות.

2) בראשית ג, ח.

3) פרשתנו כג, ט.

4) וכו”ה בת”א.

5) בפירושו הראשון. וראה לקמן הערה 45.

כהתחלה (וביאור ברמז) לברכות שבהמשך דיבורו זה.¹⁶

ונמצא, שדוקא על-פי פירושו הפשוט של הנאמר „כי מראש צורים אראנו” – מובן המשך הכתובים.

ג. ועוד צריך להבין – בלשון רש"י:

מקור פירושו זה של רש"י – שדיבר הכתוב כאן על „יסודם” ו„חזקם” של בני ישראל מצד האבות והאמהות – הוא במדרש¹⁷, אבל שם הלשון היא: „כי מראש צורים”¹⁸ אלו אבות ומגבעות אלו אמהות.” ויסודו של דרש זה הוא¹⁹ מה שמצינו²⁰ שה„אבות” נקראו (בכמה

באותה שעה? ועל כן באה המסקנא (ונדרש הכתוב במדרש) שגם הנאמר „מראש צורים וגו'” הוא חלק מהשבחים שיצאו מפי בלעם כלפי בני ישראל.

אבל על-פי דרך הפשט – אין זו קושיא כלל, ואדרבה – מהמשך הכתובים מוכרח (לכאורה) דוקא שהפירוש כאן הוא כפשוטו:

לאחר שבלעם סיים את דיבוריו הראשונים שבהם חלק שבחים וברכות לבני ישראל, אמר בלק לבלעם: „מה עשית לי לקוב גו' והנה ברכת גו' לך נא אתי אל מקום אחר אשר תראנו משם אפס קצהו תראה וכולו לא תראה וגו'”¹¹, ומדברים אלו מוכח להדיא שכוונתו של בלק כאן היתה, שהסיבה לכך שבלעם בירך את עם ישראל קודם לכן היא לפי שראה את „כולו”.

והיכן נאמר לעיל שבלעם ראה את עם ישראל „כולו”? (והרי אדרבה: לעיל¹² נאמר דוקא „ויקח בלק את בלעם ויעלהו במות בעל”¹³ וירא משם (רק) קצה¹⁴ העם”¹⁵); אך אם נפרש את הלשון „כי מראש צורים אראנו” כפשוטה – אין כאן שאלה: בלעם עצמו אמר והדגיש זאת – „מראש צורים אראנו”, ויתר על כן: הוא אמר זאת

(16) ראה רשב"ם כאן. רמב"ן כאן ולעיל כב, מא. ועוד.

(17) ראה מדרשים שנשמנו בהערה 6 המשל ד„אדם שבא לקוץ את אילן . . . הריני הולך לשרשו . . . מצאן קשים”. ומפרש"י כאן משמע שהתיבות „דבר אחר” במדרש שם מיותרות (ובילקוט ליתא, וכמ"ש בעץ יוסף לבמדב"ר שם), כי הדרש „אלו אבות . . . אמהות” הוא ההמשך והסיום דהמשל שלפנ"ו.

(18) במדרש רבה עם כל המפרשים (הוצאת רא"ם וצילום שלה) ליתא תיבה זו (צורים). וראה פסיקתא דר"כ ופסיקתא רבתי פ' זכור דדריש „על ראש . . . זכות אבות הגבעה . . . אמהות” (ועד"ז במכילתא בשלח יז, ט"ז), ומביא הכתוב דמראש צורים גו' (וראה הערות המו"ל בפסיקתא דר"כ (באבער) שם).

אבל בתנחומא (ותנחומא באבער יט) הוא ככפנים. וכן הוא בכמה דפוסים דהמדרש רבה (וכן הגי' הרד"ל והרש"ש (בהוספות) שם). – ובתיב"ע עה"פ מפורש: דמתילין לטוריא. וראה גם שמו"ר פט"ו, ז (שצויין במתנת כהונה ופי' מהרז"ו בכמדב"ר שם). ועוד.

(19) ראה עץ יוסף לתנחומא (ובמדב"ר) שם.

(20) ר"ה יא, א. שמו"ר פט"ו, ד, שם, ז. ועוד.

(11) כג, יא. יג.

(12) כב, מא.

(13) ואם נאמר שבלק הקריב שם קרבנותיו – הרי לכאורה גם דברי בלעם נאמרו משם (ראה לעיל כג, ו).

(14) להעיר מרש"י בהעלותך יא, א.

(15) ומ"ש במדרש לקח טוב שם „כלומר כל העם מקצה” – לכאורה אינו לפי פשוטו.

והאמהות, אלא שהיותם של בני ישראל כ„צור“ – דהיינו החוזק שניתן בהם – הרי היא דבר הנטוע בהם מכח (ה„ראש“ והשרשים שלהם –) האבות והאמהות.

אבל מה שעדיין נותר כאן בלתי-מוסבר הוא – דהא גופא טעמא בעי: מאחר שבין כך ובין כך מפרש רש"י (שלא כפשוטו, אלא) ש„מראש צורים“ מציין את ענין החוזק בהקשר לאבות ולאמהות – מדוע שינה מדברי המדרש, ובמקום לפרש ש„צורים“ משמעו האבות [וכמובא לעיל – מקרא מלא דבר הכתוב: „הביטו אל צור חצבתם גוי אברהם אביכם“²⁵], בחר לפרש ש„צורים וגבעות“ קאי על ישראל, ואילו האבות והאמהות נקראו כאן „ראש צורים“ בלבד?

ד. והביאור בזה – בפשטות:

כהקדמה לדברי בלעם נאמר בכתוב²⁶: „וישא משלו ויאמר. והנה, את התיבה „משלו“ אין רש"י מפרש כאן²⁷, ומזה מובן שלשיתת רש"י פירושה הוא – פשוטו כמשמעו, שבלעם דיבר כאן במשל, ובמובנו הפשוט של משל – „משל למה הדבר דומה“.

[וכפי שאכן ניתן לראות שבכל אחד (משלש הפעמים הנוספות שבהן נשא

כתובים²¹) „הרים“ [או „צור“²², כגון הנאמר בישעיה²³ „הביטו אל צור חצבתם גוי הביטו אל אברהם אביכם גוי“].

ואינו מובן: א) למה נקט רש"י הלשון „על ידי אבות ואמהות“, ולא כלשון המדרש – „אלו אבות . . אלו אמהות“? ב) מפני מה אין רש"י מביא שום ראיות מן הכתובים²⁴ לכך ש„צורים“ הוא כינוי ל„אבות“ – דבר שהיה מחזק (לכל הפחות) את הסברה שדרש זה מתאים (גם) עם פשוטו של מקרא?

אמנם כד דייקת שפיר בלשון רש"י – מוכח כי, אדרבה, רש"י אכן בא כאן לשנות ולפרש שלא כמו המדרש ש„ראש צורים אלו אבות ומגבעות אלו אמהות“, אלא – כדקדוק לשונו של רש"י – „אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם – את בני ישראל – מיוסדים (בשרשיהם) וחזקים כצורים וגבעות הללו“.

פירוש: בני ישראל הם (אלו אשר חזקים כמו) ה„צורים וגבעות“, והאבות והאמהות הם הנקראים כאן „מראש (צורים)“ – ה„ראשית“ וה„שרשים“ של בני ישראל (העושים את בני ישראל ל„צורים“, „חזקים“); ולכן דייק רש"י וכתב „על ידי אבות ואמהות“, כלומר – אין זאת שה„צורים וגבעות“ הם האבות

167

(25) וגם בנוגע „ומגבעות אלו אמהות“ – ראה רש"י לעיל (ויחי מט, כו בסופו „ואונקלוס תרגם“).

(26) כג, ז.

(27) וגם לא לעיל חוקת כא, כז „יאמרו המושלים“ (ובפרש"י שם „בלעם שנאמר בו וישא משלו“). וראה רש"י תבא כח, לו: למשל . . יאמרו זו דומה כו.

(21) וכבהפטורת פרשתנו (מיכה ו, א"ב ובפרש"י).

(22) זהר שבהערה 6. מדרש לקח טוב ויל"ש פרשתנו כאן.

(23) נא, א"ב וכפרש"י (ועוד) שם.

(24) ע"ד רש"י חוקת כא, כ ד"ה במחוקק.

ובכ"מ.

לכאורה היה אפשר לומר שהביטוי „משלו” כאן מתייחס לתיבות (שלאחר הפסוק דידן)³⁶, „מי מנה עפר יעקב”, וכפירוש המפרשים³⁷ – שהכוונה היא שמפאת ריבויים העצום של בני ישראל אי אפשר למנותם, כמו ה„עפר” על־דרך־משל – שלא ניתן למנותו; וכמו שנאמר לעיל בכתוב³⁸, „ושמתי את זרעך כעפר הארץ אשר אם יוכל איש למנות גו”.

– אך רש”י עצמו שולל כבר פירוש זה:

על הפסוק „מי מנה עפר יעקב” מביא רש”י (בפירושו הראשון) „כתרגומו דתקיא דבית יעקב וכו”’, היינו שהביטוי „עפר (יעקב)” בפסוק זה (אינו מביע משל על בני ישראל, כדי לציין את ריבויים הגדול, אלא) משמעותו בפשטות – הבנים הקטנים (של יעקב)³⁹,

זה אין זה משל (שהרי „לבדד” פירושו כפשוטו – בלחודיהוון”) אלא שדיבר בקיצור כו’ ורמז בזה הירושה דלעת”ל.

(36) כג, י.

(37) ראב”ע, רמב”ן, בחיי (על דרך הפשט).

רלב”ג, אברבנאל ועוד.

(38) לך יג, טז. וכן ויצא כה, יד. ועד”ז בעוד מקומות.

(39) בת”א שם ממשיך ד„אמיר עליהון יסגון כעפרא דארעא”, וי”מ (נחלת יעקב כאן) דאין כוונת התרגום לפרש „עפר” – „עדקיא”, כ”א פ”י הכתוב כך הוא מי מנה אותם שעליהם נאמר יסגון כעפרא דארעא”, אלא שס”ל להתרגום שדבר זה נתקיים רק בקטנים (כי גדולים מכן עשרים עוברים על הפקודים תחת המנין. וראה רשב”ם (ט”י), גו”א ועוד כאן) ולכן מוסיף התרגום „דעדקיא”.

אבל מזה שרש”י מעתיק (מהתרגום) רק התיבות „דעדקיא דבית יעקב”, והמשך לשונו „הנ”ל רק מרמז „וכו”’ – מוכח, שס”ל לרש”י

(את) דיבוריו הבאים – אשר גם בהם נאמר „וישא משלו”²⁸ – שיבח בלעם את בני ישראל תוך שימוש במשלים: „כתועפות ראם”²⁹, „כלביא גו’ וכארי”³⁰, „כנחלים” . כגנות גו”³¹, „דרך כוכב”³²].

ואם כן עולה השאלה: מה מבין דיבוריו כאן נאמר בדרך משל³³? הלא תחילת דבריו „מן ארם ינחני בלק גו’ לכה גו’ מה אקוב גו”³⁴ אינה משל אלא אלו דברים כהווייתם; ומאידך, גם דברי הברכה והשבח שלאחר מכן – „הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב” – אינם משל³⁵.

(28) כג, יח. כד, ג. שם, טו. – וראה לקמן ס”ו ואילך.

בנוגע לנבואתו אח”כ על שאר אומות (שגם שם נאמר (כד, כ”כ), „וישא משלו”) – ראה לקמן סעיף ז והערה 61.

(29) כג, כב. וכן כד, ח.

(30) כג, כד. וכן כד, ט.

(31) כד, ו.

(32) כד, יז. – אבל מש”נ אח”כ „וקם שבט – מלך רודה ומושל” (רש”י) אינו משל, כי „שבט” הוא כינוי למלך ורודה. וראה ויחי מט, י ובפרש”י שם.

(33) שמלשון „וישא משלו ויאמר” מוכח שדיבר במשל (ולא רק שנבואתו מה’ היתה במשל – ראה בהעלותך יב, ח ובפרש”י).

בספורנו (כג, ז) שבתורה לא מסופר „המשל שראה בנבואתו” כ”א רק ש„אחר שספר המשל פתר את ענינו ואמר כי הוראת המשל היתה איך מן ארם כו”’.

אבל מפשטות המשך לשון הכתוב – „וישא משלו ויאמר מן ארם גו” – משמע לכאורה שבדברים אלו (שבכתוב) יש משל. וכנ”ל בפנים שבכל א’ מדברי בלעם (דלקמן) יש משל (א’ עכ”פ) על בני” וכו’.

(34) כג, זח.

(35) בפרש”י ד”ה הן עם – „כתרגומו”, ובת”א „בלחודיהוון עתידין דיחסונן עלמא”. אבל גם לפי

ועל-דרך-זה גם התיבות „ומספר את רובע ישראל“ אינן משל, אלא – לפי פירושו הראשון של רש"י (על-פי התרגום) המשמעות היא „ארבע (דגלים)“, ולפי פירושו השני – „רביעותיהן“.

התיבות היחידות בדיבור זה של בלעם שיכולות להתפרש על-דרך המשל – הן „כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו“⁴⁵, ומהאי טעמא לא רצה רש"י לנקוט בשיטה המפרשת תיבות אלו בפשטות, והעדיף לפרשן בדרך משל: „אני מסתכל בראשיתם כו' ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו כו“.

ה. על-פי האמור – שפירושו של רש"י כאן מיוסד על ההכרח לפרש את הנאמר „מראש צורים“ כמשל – יתיישב גם היטב הטעם לכך שרש"י אינו יכול לפרש כפירוש המדרש, ש„מראש צורים אלו האבות“ (ועל-דרך כתובים אחרים שבהם נקראו האבות „צור“, „הרים“) –

כי מאחר שהתיבה „צורים“ (לפי פירוש המדרש) היא כינוי (בתורה) לאבות – הרי אין זה משל (שענינו דוגמא מדבר אחר), אלא שם ותואר⁴⁶ שבו האבות מכונים.

כאילו אמר מי מנה מה שעושה יעקב בעפר“ (רא"ם כאן).

45 ראה גם ראב"ע לעיל כג, ז: המשל הוא כי מראש צורים אראנו (והוא כפירושו ה' כאן). אבל בפשטות כוונתו שמכאן מתחיל המשל, שהרי גם „מי מנה עפר יעקב“ פירושו „שהוא רב כעפר הארץ“.

46 ואף שהטעם שהאבות מכונים בתורה „הרים“ הוא משום שנמשלו להרים, מצד הדמיון וההשוואה להר“ (דבר גבוה וחזק כו) – מ"מ,

[וזאת מפני ש„עפר“ – לשון „עפרורית“⁴⁰ – היינו אבק, ועל כן נקראים „בנים דקים“⁴¹ בשם „עפר“, או לפי ש„עפר“ (בפסוק זה) הוא מלשון⁴² „עופר האילים“⁴³, שמשמעו – בחרות].

ועל-אחת-כמה-וכמה שהדבר נשלל על-פי פירושו השני של רש"י שם – „אין חשבון במצות שהם מקיימין בעפר“, שלפי פירושו זה יש לפרש את התיבה „עפר“ במובנה הפשוט, עפר ממש (ורק שהכוונה היא למצוות המתקיימות בעפר⁴⁴).

דלפי התרגום „עפר יעקב“ פירושו – „דעדיקא דבית יעקב“.

[והוספת התרגום „דאמיר עליהון כו“ הוא ענין נוסף בפי' „עפר יעקב“, ואינו מוכרח להבנת פשש"מ (שכן רק רמזו רש"י ב„וכו“), כמשנ"ת בארוכה בלקו"ש חל"ח ע' 91 ואילך. וע"ש גם ההכרח בפשש"מ ד„עפר יעקב“ אינו משל כ"א פירושו „דעדיקא דבית יעקב“ (וראה גו"א כאן)].

40 חזקוני כאן.

וגם את"ל שאין כוונת התרגום דעפר הוא כינוי על קטנים כ"א שקטנים נמשלו לעפר מצד „שהם קטנים (ודקים) כמו עפר“ (גו"א כאן. וכן משמע ברא"ם) – אין לפרש שע"ז קאי „וישא משלו“, כי בפשטות „משלו“ של בלעם קאי על השבח וברכה גופא, שבהמשל עצמו יש ענין של שבח וברכה על בני“.

41 שזהו הפירוש של „דעדיקא“ („דק“) – ראה אוה"ת פרשתנו ע' תתקל (וש"ו). ועוד.

42 בעה"ט כאן. וראה אוה"ת פרשתנו שם (וש"ו). וכ"כ בקונטרס השגות על הרא"ם הנ"ל (הערה 39 בשוה"ג).

43 שה"ש ב, ט (ובפרש"י שם). שם, יז. ועוד.

44 ואין זה משל כ"א רק „מקרא מסורס“.

* ובקונטרס השגות על הרא"ם (לר' וידאל הצרפתי) שבסו"ס יניקו' שמואל ועוד, שהם ב' פירושים בתרגום, „כי דרך אונקלוס לתרגם לפעמים הכתוב בב' פנים“ (ומביא מפרש"י יחזק' מט, יב).

וכמו שמצינו בפירושו רש"י לעיל⁵³:
 „בשמים ראש – חשובים“⁵⁴?

(ב) למה הביא רש"י את ראייתו
 לפירוש על „ואחריתו עדי אובד“
 מפסוק המופיע רק להלן, „תמחה את
 זכר עמלק“, ולא⁵⁵ מהפסוק האמור כבר
 לניל⁵⁶ – „מחה אמחה את זכר עמלק“?

בפשטות הטעם לכך הוא כיון
 שרש"י ביקש כאן להביא ראיה למה
 שכתב כי „ואחריתו להאבד בידם“
 (היינו – ביד בני ישראל), ולכן הביא
 את ראייתו מן הנאמר „תמחה את זכר
 עמלק“⁵⁷.

אבל הא גופא אינו מובן: מדוע
 נזקק רש"י להוספת התיבה „בידם“,
 ואזי הכריח עצמו להביא ראיה
 מהפסוק האמור להלן, „תמחה גו“? –
 הלוא בכתוב כאן נאמר רק „ואחריתו
 עדי אובד“, מבלי להזכיר על-ידי מי
 יהיה הדבר; ואם כן הכוונה יכולה
 להיות גם כלפי ה', „מחה אמחה“⁵⁸.

המהר"ל⁵⁹ כתב לבאר, שאי אפשר
 לומר ש„עדי אובד“ משמעו „מעצמו“,
 כי „אם כן מה ענינו אל ראשית גוים

ולפיכך הוכרח רש"י לפרש שאת
 התיבות „צורים“, ו„גבעות“ אמר בלעם
 כמשל על חזוקם של בני ישראל, שהם
 „חזקים כצורים וגבעות הללו“, כמו
 צורים וגבעות גשמיים⁴⁷.

ו. לפי זה יש לבאר עוד פירוש
 רש"י תמוה בפרשתנו – בסיום נבואת
 בלעם: על הנאמר „ראשית גוים
 עמלק“⁴⁸ פירש רש"י – „הוא קדם את
 כולם להלחם בישראל וכן תרגם
 אונקלוס“⁴⁹ ואחריתו להאבד בידם
 שנאמר⁵⁰ תמחה את זכר עמלק“.

וצריך להבין:

(א) מה ההכרח על-דרך הפשט
 לפרש את „ראשית גוים עמלק“
 במשמעות זו – שהוא „קדם את כולם
 להלחם בישראל“, ולא כפשוטו
 (כפירוש הרמב"ן) – שעמלק „בראש⁵¹
 העמים יחשב כי גבורים היו ואנשי חיל
 למלחמה“ („ראשית“ מלשון משובח⁵²,

170

לאחרי שנעשה זה הכינוי שלהם שוב אינו בגדר
 משל. ובפרט לומר ע"ז „וישא משלו“ (דבלעם).

47) ועל ידי אבות ואמהות“ שמוסיף רש"י
 נלמד ממשׁוׁ, ׁמראשׁ, כנׁל סעיף ג. ולהעיר
 מפרשׁי לעיל פסוק ד: אבותיהם של אלו כו' ואני
 ערכתי כנגד כולן. וראה רש"י שם, ח (וכן מה
 שהביא בבחי' פסוק ז בשם רש"י).

48) כד, כ. 49) וכן פי' בתיבׁע, תׁי, ראבׁע, רשבׁם
 ועוד.

50) סׁפ תצא.

51) ל' הרמבׁן. – בראבׁע כתב על פירושו זה
 „ולא הׁי כן“, אבל אינו מביא ראׁי לדבריו.
 וברמבׁן: ולולי כן (שהיו גבורים) לא עלה בלבו
 לבוא להלחם בישראל ולא הוצרך משה לבחור
 אנשים כו'.

52) רמבׁן שם.

53) תשא ל, כג (הובא ברמב"ן). והביא שם
 עוד פסוקים לראי. ע"ש.

54) אבל י"ל כי ע"פ פש"מ מסתבר שיש
 בדברי בלעם אלו איוו שייכות עם בנ"י (וראה
 רש"י פסוק כב), ולכן פרש"י „הוא קדם כו'
 להלחם בישראל“.

55) כברמב"ן ובחי'.

56) בשלח יז, יד.

57) ראה רא"ם ושפ"ח כאן.

58) והרי גם בתי"א (וכן ברשב"ם, בחיי ועוד
 – שפירשו תחילת הכתוב כהתרגום) ליתא
 הדגשה זו („בידים“). אבל באברבנאל „שעל ידי
 ישראל כו'“. וראה ראב"ע ע"פ.

59) גו"א כאן.

עמלק". ולפיכך נקט רש"י שהדבר יתרחש, במלחמה עם ישראל".

אלא שתירוץ זה לכאורה אינו מספיק, דמנא לן ההכרח שכשם ש"ראשית גוים" אמור בקשר (למלחמה עם) ישראל – כך גם, "ואחריתו עדי אובד" יתפרש אך ורק באופן זה, שיהיה הדבר על-ידי ישראל⁵⁸? והרי אפשר לפרש באופן פשוט, שמאחר שעמלק היה הראשון שנלחם בישראל – יהיה עונשו, "ואחריתו עדי אובד", היינו שיאבד (לגמרי) מן העולם (על-דרך מה שנאמר להלן)⁶⁰ בקשר לאומה אחרת – וגם הוא עדי אובד".

ז. אך יש לומר הביאור בזה – על-דרך הנ"ל:

הכתוב כאן מקדים ואומר, "וירא את עמלק וישא משלו ויאמר ראשית גו". ועל כן הוקשה לרש"י – שלכאורה בפסוק זה לא נמצא שום משל: תוכן התיבות, "ראשית גוים עמלק" פשוט וברור – עמלק הוא ה"ראשית", הראשון והמשובח (בחזוק ידו) מכל הגוים, אולם, "ואחריתו" – וסופו שיקויים בו – "עדי אובד"!

ומטעם זה פירש רש"י שמשמעות הנאמר, "ראשית גוים עמלק" היא – "הוא קדם את כולם להלחם בישראל", היינו שכוונת הלשון, "ראשית גוים" כאן אינה במובנה הפשוט, אלא זהו תואר המביע ומבאר בדרך משל ענין אחר בעמלק – שאינו נמצא בפשטותן של תיבות אלו; "ראשית גוים" רומז לכך ש,הוא קדם את כולם להלחם

בישראל", ועל כן מתאימה ביחס לכך הלשון, "וישא משלו ויאמר"⁶¹.

ומעתה יובן גם המשך פירוש רש"י – "ואחריתו להאבד בידם": מאחר ש"ראשית גוים עמלק" הוא משל המלמד על ענין מיוחד, והיינו – ענין בקשר לבני ישראל, כנ"ל, שוב מסתבר שגם ההמשך – "ואחריתו" – מובנו הוא (לא רק) כפשוטו: סופו של עמלק, כי אם) משל שנועד להשמיץ ענין חדש.

וכיון שמובנם של הביטויים "ראשית" . . . ואחריתו" הוא משל, הדעת נוטה לומר ששניהם משמשים משל בקשר לאותו ענין – אלו הן "ראשית" ו"אחרית" של ענין אחד⁶², מלחמת עמלק וישראל.

– ולכן דייק רש"י וכתב, "ואחריתו להאבד בידם", כלומר, "ואחריתו" בא כענין משלים ומסיים ל"ראשית": עמלק היה ה"ראשית" במלחמה, בכך שתקף את בני ישראל, ו"אחריתו" תהא – "להאבד בידם" במלחמה.

ח. לאור הביאור הנ"ל – שלשיטת רש"י, "מראש צורים" הוא משל –

(61) ראה גם ראב"ע עה"פ, והמשל ראשית גוים ופירושו כי הוא הגוי הנלחם עם ישראל בראשונה.

וצע"ק במש"נ (פסוק כג), "וישא משלו", שלכאורה לפי פירוש" אין משל בפסוקים כג-כד! [ובראב"ע שם. שהמשל "הוא וצים מיד כתיב", ולכאורה הוא כה"א שהביא, שפירושו . . . כי דמם לציים כו". אבל כפרש"י שם פי', "צים" – "ספינות גדולות", ויעברו כתיים . . . בבירניות גדולות על אשור" (רש"י שם, כג).]

(62) ועפ"ז יומתק זה שרש"י כותב, "ואחריתו להאבד בידם" בד"ה ראשית גוים (ולא בד"ה בפ"ע).

172 נפשו על קידוש השם בלי שום טעם ודעת. . . ולכן נקרא ראש צורים שהוא בחינה חזקה מאד". כלומר, התוקף שיש ליהודי הוא אמונתו בה, שלמענה הוא מוכן לנקוט במסירת נפשו⁶⁵ על קידוש ה' "שלא לכפור בה' אחד"⁶⁶, ובאופן ש"כאילו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד"⁶⁶.

וזהו מה שכתב רש"י, "אני מסתכל בראשיתם כו' רואה אותם מיוסדים וחזקים. . . על־ידי אבות ואמהות" – לפי שה"חזוק" של מסירת נפש על קידוש ה' שישנו בהם בא בירושה מהאבות⁶⁷ (והאמהות).

ותוקף זה של מסירת נפש הוא ההיפך הגמור מהמושג "תוקף" הנאמר בקשר לעניני העולם: גדרו של העולם הוא – ישות ומציאות, ולכן, בעולם – דבר "חזק" פירושו שמציאותו של הדבר הינה בתוקף; ואילו מסירת נפש ענינה להפך – שהאדם מבטל עצמו לגמרי ומוסר עצמו באופן מוחלט לה'.

ולכן מבאר רבינו הזקן⁶⁸ שהכח למסירת נפש נובע מכך ש"ה' אצד" מאיר בכל אחד מישראל (בנשמתו,

יתוסף ויומתק ענין ב"ינה של תורה" שבפירוש רש"י:

הצורך במשל הוא דוקא כאשר הנידון הוא ענין עמוק (ביותר)⁶³, כך שאת הענין כמו שהוא לעצמו – אי אפשר לצייר ולהסביר, ומשום כך ניתן עליו משל, היינו שאנו מוצאים ענין אחר שיש בו השגה וציור, ואשר תוכנו הוא כעין ומעין הנמשל, עד שבאמצעותו אפשר להגיע לידי הבנה (קצת) בנמשל.

ועל־דרך־זה בעניננו: אמירת בלעם שבני ישראל הנם "חזקים כצורים וגבעות הללו" היא משל בלבד – לפי שחוזקם ותוקפם האמתיים של בני ישראל (הנטועים בהם, "על־ידי האבות ואמהות") אינם כלל בערך לחוזק של "צורים וגבעות"; זהו חוזק שאין לבלק שום יכולת לציירו, ורק שכדי שתהיה לו קצת השגה ותפיסה בדבר – ניתן לו משל מ"צורים וגבעות הללו".

ט. וההסבר לדבר:

חוזקו האמתי של יהודי הוא – לא "הידים (ידי עשו)", כח הגוף ועוצם ידו, אלא הרוחניות שבו, כחות הנשמה, ובעיקר כח המסירת־נפש שלו, השולט על כל כחותיו (גם הגשמיים שבהם, "הידים"), שהרי במסירת נפשו הוא מוסר את כל אלה,

וענינו במדריגות הנשמה – כביאור הצמח־צדק⁶⁴ בזה: "ראש צורים" רומז על מדריגת הנשמה שממנה באה הנכונות של כל איש ישראל, "למסור

(63) ראה ס' הליקוטים דא"ח דהצ"צ ערך משל, וש"נ.

(64) אוה"ת פרשתנו ע' תתקו.

(65) ראה תורת אדה"ז (קונטרס לימוד החסידות פ"ג. וראה בהנסמן שם) ד"איתן הוא התוקף דנשמה הבא בגילוי בהכח דמס"נ". וראה גם אוה"ת שם ע' תתקו.

(66) תניא ספי"ח.

(67) ראה תניא פי"ח (ואילך) בבאיור זה שהאבהה מסותרת שבלב כל ישראל היא ירושה לנו מאבותינו (וע"ש השייכות לענין האמונה ומסירת נפש). וראה היום יום כא אלול. ג' מרחשון. ועוד. ולהעיר ג"כ מהמבואר דאברהם אבינו פתח את הצינור דמסירת נפש (סה"מ תרע"ח ע' רפג. וראה לקו"ש ח"כ ע' 74,5, וש"נ).

י"ד. וזהו ההסבר בדברי רש"י, "אני מסתכל בראשיתם כו' ואני רואה אותם (את בני ישראל) מיוסדים וחזקים . . על-ידי אבות ואמהות" – שתוקפם של האבות והאמהות נמסר לבני ישראל (עד סוף כל הדורות) בלי שינויים:

אילו היה מדובר בחוזק שיש בהם בתור ברואים – לא יתכן שהחוזק יימסר מדור לדור באותו האופן; על-פי טבע כל דבר נחלש במשך הזמן יותר ויותר.

אבל מאחר שהחוזק של האבות והאמהות יסודו בהארץ, ה' אחד" שהאירה בהם – ואת זאת הם מנחילים בירושה, "לבניהם אחריהם עד עולם"⁶⁸ – אין בזה שום שינויים, והדבר נמסר באותו תוקף לכל אחד ואחד מישראל עד סוף כל הדורות, באופן של "לא שנית".

(משיחת ש"פ חו"ב תשל"ב)

מצד זה שבני"הם, "צורים" (כי מאיר בהם, ה' אחד") יש בהם ענין הנצחיות. (70) לשון התניא רפ"ח.

שהיא, "חלק אלקה ממעל ממש"⁶⁸), אשר מצד זה ישנו בישראל ענין האמונה והמסירת-נפש, שכן, מסירת נפש היא ההיפך מטבע הנברא: נברא אינו נוקט בפעולה שעל-ידיה הוא (מציאותו) חדל מלהיות כאן, אלא זהו כח וחוזק אלקיים.

וזהו תוכן המשך הכתוב, "כי מראש צורים אראנו גו' הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב" – החוזק של עם ישראל ("צורים") הוא באופן הגורם להם להיות, "לבדד" בתכלית, כלומר (נעלים יותר, ועד – למעלה לגמרי, ו) שלא בגדר שאר כל העמים, "ובגוים לא יתחשב"⁶⁹.

(68) תניא רפ"ב. ובפרטיות יותר בחי' חכמה שבנפש – תניא פ"ח. אוה"ת שם ע' תתקרוז. ובכ"מ.)

(69) ראה רלב"ג כאן: להורות שאין יחס בין ישראל ובין שאר האומות. וראה בחיי ועוד (ע"פ).

ויש לקשרו עם פרש"י ע"פ, "לבדד" – "כתרגומו" (ירושה דלעת"ל), "ובגוים לא יתחשב . . לא יהיו נעשין כלה עם שאר האומות", כי

